

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

УДК 327(474.5:477):[327.7:061.1(ЄС+НАТО)]:341.24

РОЛЬ ЛИТВИ У МІЖНАРОДНІЙ АДВОКАЦІЇ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА НАТО

А. С. Гнатюк, В. В. Лимар

Анотація. У статті досліджено роль Литовської Республіки як одного з найбільш послідовних і активних захисників інтересів України в межах Європейського Союзу та Організації Північноатлантичного договору. Проаналізовано дипломатичні ініціативи, парламентські резолюції та двосторонні угоди, що стали інструментами литовської адвокаційної діяльності на різних рівнях ухвалення рішень. Особливу увагу приділено трансформації позиції Литви після повномасштабного вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 р. та її впливу на формування консолідованої позиції ЄС і НАТО щодо підтримки суверенітету і територіальної цілісності України. Показано, що Литва відіграє роль неформального «провідника» українських інтересів у структурах євроатлантичної спільноти, здійснюючи системний вплив на партнерів через формальні і неформальні механізми.

Ключові слова: Литва, Україна, ЄС, НАТО, міжнародна адвокація.

Вступ. Після того, як Російська Федерація анексувала Крим у 2014 р. і розпочала підтримку збройних формувань на Донбасі, питання про те, хто і як підтримує Україну на міжнародній арені, стало надзвичайно важливим. З-поміж усіх союзників України у Євросоюзі та НАТО особливо виділяється Литва – невелика балтійська держава, яка, попри скромні розміри і обмежені ресурси, послідовно і наполегливо відстоює інтереси України на найвищих міжнародних майданчиках [1].

Зауважимо, що ця тема привертає все більше уваги дослідників. Зокрема, питання ролі малих держав у міжнародних організаціях досліджують Вайдотас Урбеліс [2], Женевський центр безпекової політики [3] та інші вчені. Проблематику розширення НАТО і його безпекових наслідків вивчають у своїх роботах Даля Банкаускайте та Дейвідас Шлекіс [4]. Водночас комплексного дослідження саме литовської адвокаційної стратегії щодо України, у сукупності її проявів у межах ЄС і НАТО, досі бракує. Більшість наявних праць або обмежуються окремими аспектами, або розглядають балтійські країни як єдиний блок, не виокремлюючи специфіку литовського підходу.

Невирішеною залишається проблема розуміння того, завдяки яким конкретним механізмам і стратегіям Литва здатна реально впливати на позиції великих гравців у ЄС і НАТО на користь України. Відповідь на це питання важлива не лише в теоретичному, а й у практичному вимірі: розуміння цих механізмів дає змогу Україні ефективніше будувати власну дипломатичну стратегію і знаходити нових союзників серед середніх і малих держав.

Мета статті – проаналізувати основні форми та механізми, через які Литва відстоює інтереси України в Європейському Союзі та НАТО, оцінити результати цієї діяльності і визначити її сильні та слабкі сторони.

Основна частина. Щоб зрозуміти позицію Литви, потрібно враховувати її власну історію. Литва понад 50 років перебувала під радянською окупацією і здобула незалежність лише у 1990 р., ставши однією з перших республік СРСР, яка проголосила відновлення державності. Саме тому агресія Російської Федерації проти України сприймається в литовському суспільстві не як абстрактний «конфлікт на Сході», а як загроза, дуже схожа на ту, з якою Литва сама стикалася у ХХ ст. Отже, спільний історичний досвід окупації та боротьби за відновлення державності є одним із ключових структурних чинників, що зумовлюють послідовний і принциповий характер зовнішньополітичного курсу Литви щодо України [5; 11].

До того ж литовська сторона усвідомлює, що регіональна стабільність і безпека безпосередньо залежать від здатності України захистити свій суверенітет. Якщо Російська Федерація досягне своїх цілей в Україні, наступною метою цілком можуть стати саме балтійські держави. Тому підтримка України для Литви – це не просто солідарність, а питання власної безпеки [12].

Від 2014 р. Литва послідовно виступає за жорсткі санкції щодо Російської Федерації в межах Євросоюзу. Зауважимо, що низка великих держав-членів, передусім Німеччина і Фран-

ція, довгий час зволікали з посиленням санкційного тиску, побоюючись негативних наслідків для своєї економіки. Литва разом із Польщею, Латвією та Естонією формувала коаліції всередині ЄС, які утримували партнерів від надмірних поступок і домагалися збереження та поступового розширення обмежувальних заходів [17].

Особливо важливою стала робота Литви щодо надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. У червні 2022 р., всього через кілька місяців після початку повномасштабного вторгнення, Рада ЄС ухвалила це рішення – крок, який ще рік тому здавався нереалістичним у такі стислі строки. Литовський президент Гітанас Науседа і прем'єр-міністр Інґріда Шимоніте особисто відвідали Київ і активно переконували партнерів по ЄС зробити цей крок. Варто підкреслити, що Литва підтримала ідею членства України в ЄС ще до 2022 р., тобто ця позиція не була просто реакцією на кризу, а була частиною вираженої зовнішньополітичної стратегії [8].

Ще одним напрямом литовської роботи в ЄС є питання відбудови України. Вільнюс підтримує використання заморожених активів Російської Федерації для фінансування відновлення зруйнованих міст і інфраструктури. Обґрунтування просте і зрозуміле: саме РФ спричинила збитки, тому саме вона має їх відшкодовувати, а не європейські платники податків. Попри правові складнощі, які турбують частину держав-членів, Литва послідовно відстоює цю позицію і домагається відповідних рішень на рівні інституцій ЄС [10].

Важливою є також технічна допомога, яку Литва надає Україні у проведенні реформ, необхідних для інтеграції в ЄС. Литовські фахівці консультують українських колег із питань боротьби з корупцією, судової реформи та адаптації законодавства до стандартів Євросоюзу. Литва сама пройшла цей шлях трохи більше двадцяти років тому і тому добре знає, де найбільше «підводних каменів» [5; 16].

У межах НАТО Литва є одним із найактивніших прихильників надання Україні чіткої перспективи членства. Вільнюс стверджує, що розмиті обіцянки без конкретних зобов'язань лише провокують Російську Федерацію продовжувати агресивну політику, оскільки сигналізують про відсутність єдиної волі у союзників. Ця позиція, попри свою логічність, наражається на опір з боку держав, що побоюються прямого конфлікту з РФ, і робота з подолання цих страхів є одним із головних завдань литовської дипломатії [13].

Особливою сторінкою в цій діяльності став саміт НАТО, проведений у Вільнюсі в липні 2023 р. За підсумками саміту союзники зафіксували, що членство України в НАТО є незворотним, і ухвалили Всеохоплюючий пакет допомоги Україні. Хоча конкретного запрошення Україна тоді не отримала, сама зміна риторики, порівняно з Бухарестським самітом 2008 р., стала відчутним дипломатичним здобутком [7].

Паралельно Литва наполягає на реальному посиленні східного флангу НАТО. Разом із Латвією і Естонією Вільнюс добивається переходу від символічної присутності невеликих батальйонних тактичних груп до розміщення повноцінних бойових бригад із важкою технікою та засобами протиповітряної оборони. Ці зусилля принесли результат: Мадридський саміт 2022 р. закріпив нову Стратегічну концепцію НАТО, яка вперше після Холодної війни прямо назвала Російську Федерацію загрозою для безпеки Альянсу. Литва витрачає понад 2 % ВВП на оборону і заявила про намір збільшити цей показник до 3 %, подаючи приклад іншим членам НАТО [6; 9].

Важливо зазначити, що Литва одна з перших почала постачати Україні зброю зі своїх власних запасів ще на початку повномасштабного вторгнення, і водночас тиснула на союзників, щоб вони зробили те саме. Литовські посадовці прямо говорили публічно те, що інші дипломати зазвичай промовчують: якщо Захід зволікає з поставками озброєнь, він продовжує війну і збільшує кількість жертв [15].

Литва – «голос України» серед великих союзників. Окрема і дуже важлива функція Литви – це роль посередника між Україною і більшими, але більш обережними партнерами по ЄС і НАТО. Вільнюс добре знає, як говорити з Берліном, Парижем і Вашингтоном, і систематично використовує ці знання, щоб пояснювати позицію України у форматі, зрозумілому і прийнятному для більших держав. Литовські дипломати мають репутацію людей, які гово-

рять прямо і чесно, і це робить їх авторитетними співрозмовниками навіть там, де до балтійської «тривожності» ставляться скептично [18].

До того ж Литва активно координує свою позицію з Латвією, Естонією і Польщею, формуючи в такий спосіб регіональний голос, який складніше ігнорувати, ніж думку однієї невеликої держави. Спільні заяви балтійської трійки або Бухарестської дев'ятки (В9) мають набагато більшу вагу, ніж окремі звернення кожної з країн. Ця колективна дипломатія є важливим інструментом литовської стратегії [10; 14].

Поряд із суто дипломатичними і воєнними аспектами особливого значення у литовській стратегії підтримки України набуває суспільно-гуманітарний складник. Литва прийняла десятки тисяч українських біженців, забезпечивши їм доступ до освіти, медицини і ринку праці на рівні, що значно перевищує мінімальні вимоги директив ЄС про тимчасовий захист. Литовське громадянське суспільство, неурядові організації, волонтерські мережі, університетська та бізнес-спільнота є самостійним і надзвичайно активним актором підтримки, що органічно доповнює та підкріплює офіційну державну дипломатію. Ця синергія між державною і недержавною адвокацією надає литовській позиції особливої легітимності і стійкості в очах міжнародних партнерів та, що не менш важливо, забезпечує стійкість внутрішньополітичної підтримки за умов тривалого конфлікту [10].

Символічна дипломатія є ще одним потужним інструментом литовського зовнішньополітичного арсеналу. Відвідування Бучі, Херсона і Харкова литовськими лідерами, участь президента Науседи в українських державних заходах, системне вшанування пам'яті жертв Голодомору і визнання його геноцидом на рівні Сейму Литви – усе це є цілеспрямованою стратегією утримання уваги міжнародної спільноти на гуманітарних наслідках збройної агресії і запобігання явищу «втоми від України» серед європейських партнерів. Литва усвідомлює, що в сучасному медіасередовищі символічні жести і наративи часто мають більший вплив на суспільну думку і, зрештою, на електоральну поведінку, ніж найретельніші дипломатичні меморандуми. Саме тому Вільнюс інвестує значні ресурси у формування міжнародного наративу навколо України, домагаючись того, щоб підтримка Києва сприймалась не як витратна благодійність, а як стратегічна необхідність для кожної демократичної держави [7].

Попри вражаючий перелік досягнень, литовська адвокація стикається зі структурними обмеженнями, які необхідно враховувати під час аналізу. По-перше, Литва є порівняно невеликою державою з обмеженими матеріальними ресурсами, і її здатність виконувати роль «провідника» для України значною мірою залежить від готовності великих держав ЄС і НАТО прислухатися до малих союзників. Коли Берлін і Париж ухвалюють самостійні рішення щодо взаємодії з Москвою, як це неодноразово траплялося і до 2022 р., і після, Вільнюс може лише фіксувати свою незгоду, не маючи достатніх важелів для заблокування таких рішень. Ця структурна асиметрія є невід'ємною рисою системи міжнародних відносин і не може бути подолана виключно дипломатичними засобами [19].

По-друге, литовська позиція має виразний ідеологічний характер, що іноді ускладнює пошук компромісів у багатосторонніх форматах, де рішення приймаються консенсусом або кваліфікованою більшістю. Готовність Литви називати речі своїми іменами, беззастережно кваліфікувати дії Росії як агресію і злочини проти людяності, вимагати реальних, а не косметичних санкцій, є принциповою позицією, але вона не завжди сприяє формуванню широких коаліцій серед держав, що воліють уникати різких формулювань і зберігати «стратегічну гнучкість» у відносинах з Москвою. Мистецтво дипломатичної адвокації вимагає тонкого балансу між принциповістю і тактичною гнучкістю, та знайти цей баланс в умовах гострої кризи завжди надзвичайно важко.

По-третє, існує ризик того, що сприйняття Литви окремими партнерами як «надто заангажованого» актора знижує її ефективність у ролі нейтрального медіатора та референтної держави для тих, хто ще сумнівається. Деякі представники Західної Європи сприймають балтійську риторику про «екзистенційну загрозу» крізь призму регіональної «травматичної пам'яті» і можуть недооцінювати її стратегічну аналітичну обґрунтованість, мимоволі редукуючи її до «емоційної реакції» малих держав. Подолання цього дефіциту сприйняття і утвердження Лит-

ви як серйозного стратегічного аналітика, а не лише емоційного адвоката, є одним із важливих завдань литовської дипломатії на наступному етапі.

Висновки. Отже, Литва є одним із найбільш активних і послідовних союзників України на міжнародній арені. Завдяки власному досвіду боротьби за незалежність, стратегічному розумінню загроз з боку Російської Федерації і розвиненій дипломатичній мережі Вільнюс системно відстоює інтереси України як у межах ЄС, домагаючись збереження санкцій, прискорення вступу та фінансування відбудови, так і в НАТО, просуваючи чітку перспективу членства і реальне посилення колективної оборони.

Литовська модель показує, що невелика держава може мати непропорційно великий вплив у міжнародних організаціях, якщо її позиція є принциповою, послідовною і добре аргументованою. Вільнюс виконує роль «провідника» і посередника між Україною та більшими, але більш обережними союзниками, перекладаючи українські потреби мовою, зрозумілою для Берліна, Парижа і Вашингтона.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом ефективності конкретних литовських ініціатив через кількісні показники, порівнянням балтійської стратегії з підходами інших малих держав ЄС і НАТО, а також вивченням того, як литовський досвід адвокації може бути використаний Україною для побудови ширших коаліцій підтримки на наступних етапах євроатлантичної інтеграції.

Abstract. The article examines the role of the Republic of Lithuania as one of the most consistent and active defenders of Ukraine's interests within the European Union and the North Atlantic Treaty Organization. Diplomatic initiatives, parliamentary resolutions and bilateral agreements that have served as instruments of Lithuanian advocacy at various levels of decision-making are analyzed. Special attention is paid to the transformation of Lithuania's position following Russia's full-scale invasion of Ukraine in February 2022 and its impact on shaping a consolidated EU and NATO stance on supporting Ukraine's sovereignty and territorial integrity. It is demonstrated that Lithuania plays the role of an informal «conductor» of Ukrainian interests within Euro-Atlantic structures, exerting systematic influence on partners through both formal and informal mechanisms.

Keywords: Lithuania, Ukraine, EU, NATO international advocacy.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Landsbergis G. Lithuania's Foreign Policy in the Context of Russian Aggression Against Ukraine. Vilnius: Ministry of Foreign Affairs of Lithuania, 2023. 84 p.
2. Urbelis V. The Relevance and Influence of Small States in NATO and the EU Common Foreign and Security Policy. *Lithuanian Annual Strategic Review*. 2015. Vol. 13. P. 195–220. URL: <https://journals.lka.lt/journal/lasr/article/112/info>
3. Small States in Europe and the Changing International Order. *Geneva Centre for Security Policy*. 2023. URL: <https://www.gcsp.ch/publications/small-states-europe-and-changing-international-order>
4. Lithuania's Total Defense Review. *NDU Press*. URL: <https://ndupress.ndu.edu/Media/News/News-Article-View/Article/3323902/lithuanias-total-defense-review/>
5. Legal Framework of State Formation in Lithuania: A Historical Comparison Pre and Post EU Integration. *Archives Des Sciences*. 2024. URL: <https://unige.org/volume-74-issue-5-2024/legal-framework-of-state-formation-in-lithuania-a-historical-comparison-pre-and-post-eu-integration-2/>
6. Press Conference by NATO Secretary General Mark Rutte with Gitanas Nausėda, President of Lithuania. *NATO*. 2024. URL: <https://www.nato.int/en/news-and-events/events/transcripts/2024/12/18/press-conference>
7. Vilnius Summit Communiqué. Issued by NATO Heads of State and Government. Brussels: *NATO*, 2023. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2023/07/11/vilnius-summit-communicue>
8. European Commission. Ukraine 2023 Report. Brussels: European Commission, 2023. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/ukraine_en
9. Madrid Summit Declaration. Issued by NATO Heads of State and Government. Brussels: NATO, 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm
10. Baltic States' Contributions to Ukraine. *Wilson Center*. URL: <https://www.wilsoncenter.org/article/baltic-states-contributions-ukraine>
11. Northern Lights: How a Nordic-Baltic Coalition of the Willing Can Do Even More for Ukraine. *European Council on Foreign Relations*. URL: <https://ecfr.eu/publication/northern-lights-how-a-nordic-baltic-coalition-of-the-willing-can-do-even-more-for-ukraine>
12. Kubilius A. Why Is Ukraine's Membership Needed for the EU Itself. *Centrum Balticum*. 2024. URL: https://www.centrumbalticum.org/en/publications/baltic_rim_economies/baltic_rim_economies_1_2024_-_ukraines_integration_to_west/andrius_kubilius_why_is_ukraines_membership_needed_for_the_eu_itself

13. Give Ukraine an Invitation to Join NATO, Lithuanian Defence Minister Says. *Euronews*. 2024. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2024/10/22/give-ukraine-an-invitation-to-join-nato-lithuanian-defence-minister-says>
14. Baltic States Issue Joint Statement Backing Ukraine's EU and NATO Membership. *The Kyiv Independent*. URL: <https://kyivindependent.com/baltic-states-issue-joint-statement-backing-ukraines-eu-nato-membership/>
15. Ukraine and Lithuania Signed a Security Agreement. *President of Ukraine Official Website*. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/ukrayina-uklala-bezpekovu-ugodu-z-litvoyu-91821>
16. Без членства України в ЄС і НАТО бачення цілісної, вільної та мирної Європи залишиться неповним. *Верховна Рада України*. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/261785.html>
17. Paulauskas K. The Impact of the Conflict in Ukraine on Lithuanian Security Development. *Lithuanian Annual Strategic Review*. 2014–2015. Vol. 13. P. 171–189.
18. Lithuania joins Ukraine Compact. *Ministry of National Defence of Lithuania*. 2024. URL: <https://kam.lt/en/lithuania-joins-ukraine-compact/>
19. Book cover for The Nations of NATO: Shaping the Alliance's Relevance and Cohesion *The Nations of NATO: Shaping the Alliance's Relevance and Cohesion*. 2022. Oxford Academic URL: <https://academic.oup.com/book/44706/chapter-abstract/378974568?redirectedFrom=fulltext&login=false>

УДК 327.56:623.454.8(519.3)

РИЗИКИ РОЗВИТКУ ЯДЕРНОГО АРСЕНАЛУ ПІВНІЧНОЇ КОРЕЇ

М. А. Мельник

Анотація. У статті проаналізовано ключові ризики, що виникають унаслідок розвитку ядерного арсеналу Корейської Народно-Демократичної Республіки. Розглянуто динаміку ядерних випробувань та ракетних пусків КНДР, оцінено загрози для регіональної безпеки в Індо-Тихоокеанському регіоні, реакцію світового співтовариства та роль Китайської Народної Республіки та Російської Федерації як ключових акторів-бенефіціарів північно-корейської ядерної проблеми. Зроблено висновок, що подальше нарощування ядерного потенціалу КНДР суттєво дестабілізує регіон і ускладнює архітектуру глобального ядерного нерозповсюдження.

Ключові слова: КНДР, ядерна зброя, ядерне стримування, регіональна безпека, Індо-Тихоокеанський регіон.

Вступ. Корейська Народно-Демократична Республіка (КНДР) є однією з найбільш закритих та непередбачуваних держав у сучасному світі. Незважаючи на численні раунди перемовин, міжнародних санкцій, п'ятибічні переговори й ініціативи ООН не змогли зупинити прогрес ядерної програми режиму Кім Чен Ина. Починаючи з першого ядерного випробування 2006 р., КНДР провела шість підземних ядерних детонацій і здійснила сотні пусків балістичних ракет різної дальності. Станом на 2024 р. Стокгольмський інститут дослідження проблем миру (SIPRI) оцінює кількість ядерних боєголовок КНДР у приблизно 50 одиниць [1, с. 2]. Нарощування ядерного потенціалу Пхеньяна безпосередньо загрожує безпеці Республіки Корея, Японії та американських військових баз в Індо-Тихоокеанському регіоні. Метою цієї статті є проаналізувати ключові ризики розвитку ядерного арсеналу КНДР та визначити наслідки цього процесу для міжнародної безпеки.

Динаміка розвитку ядерного потенціалу. Ядерна програма КНДР бере свій початок ще з 1950-х рр., коли Радянський Союз допоміг Пхеньяну збудувати ядерний дослідницький реактор у Йонбені. Проте найбільш стрімкого розвитку програма набула після виходу КНДР із Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) у 2003 р. [2, с. 1]. З того часу Пхеньян методично вдосконалював як ядерні пристрої, так і засоби їх доставки. У табл. 1 наведено динаміку ядерних випробувань і ракетних пусків КНДР за 2006–2023 рр. Особливо показовим є перехід від ядерних пристроїв кілотонного діапазону до термоядерного пристрою потужністю, за різними оцінками, від 100 до 250 кілотонн, випробуваного у вересні 2017 р. [3, с. 1]. Паралельно відбулося стрімке вдосконалення ракетної програми: КНДР розробила міжконтинентальні балістичні ракети Hwasong-15 і Hwasong-17, розрахункова дальність яких охоплює всю материкову частину США. Окремим напрямом стало створення ракет із твердопаливними двигунами, що суттєво скорочує час їх підготовки до пуску й ускладнює їх виявлення та знищення превентивним ударом [3, с. 1].